

HARP
SANAT

ANADOLU HARP TARİHİ-I
SAVAŞ VE MUHAREBE ALANLARI
(İLK ÇAĞ)
Cumhur Erentürk

Harp Sanat©

www.harpsanat.com

kitap@matbumedya.com

0850 304 22 03

Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik

Yayın Yönetmeni: Murat Şerefoglu

Editör: Dr. Aytaç Kepir

Son Okuma: Hüseyin Özdemir

Mizanpaj Tasarım: Erva Gümüş

Kapak Tasarım: Erva Gümüş

1. Basım, İstanbul, Aralık 2025

ISBN: 978-625-5717-03-0

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

Harp Sanat Yayınevi tarafından baskıya hazırlanan
eserlerin hukuki sorumluluğu tamamen yazara aittir.

ANADOLU HARP TARİHİ-I
SAVAŞ VE MUHAREBE ALANLARI
(İLK ÇAĞ)

Cumhur Erentürk

İÇİNDEKİLER

Harp Sanat Yayınevinin Yayın Esasları.....	9
ÖN SÖZ	11
KISALTMALAR LİSTESİ	14
SIK KULLANILAN YER-BÖLGE İSİMLERİ	15
GİRİŞ	17
I. Savaş ve İlişkili Kavramlar	17
II. Muharebe Alanı Boyutları ve Konseptlerin Gelişimi.....	22
III. Harp/Muharebe Alanına İlişkin Hususlar.....	25
IV. Savaş/Muharebe Alanları İle İlgili Bilimsel Disiplinler	30
V. Askerî Tarih, Harp Tarihi	32
VI. Askerî Coğrafya, Harekât Planlaması, Harp Tarihi Konularına ve Kullanımına İlişkin Özet	33
VII. Anadolu Coğrafyası.....	36
VIII. Türk Devletleri ve Anadolu	39
KAYNAKÇA	42
BİRİNCİ BÖLÜM	46
İLK ÇAĞ SAVAŞLARI	46
1.1. Genel.....	46
1.2. Hititler (MÖ 2100-1700).....	49
1.2.1. Genel Özellikleri	49
1.2.2. Hitit Ordusu	50
1.2.3. Hitit Sefer ve Savaşları	50
1.2.3.1. Arzawa Seferi ve Walma Savaşı.....	51
1.2.3.2. Diğer Harekât Çeşitleri	54
1.2.3.3. Kadeş Savaşı	55
1.2.4. Yıkılış.....	58

1.3. Mezopotamya	61
1.3.1. Yeri ve Genel Özellikleri	61
1.3.2. Sümerler (MÖ 3000'ler – MÖ 2200).....	64
1.3.3. Akadlar (MÖ 2350- MÖ 2150).....	64
1.3.4. Eski Asur Krallığı	65
1.3.5. Eski Babil (MÖ 1900-1650) (1830-1531*)	66
1.3.6. Ârâmî Göçleri, Dağ Kavimleri: MÖ 2000-1600.....	67
1.3.7. Orta Asur Krallığı (MÖ 1366-1200/1110)	68
1.3.8. Yeni Asur Krallığı (MÖ 745-612 / MÖ 1000-612)	68
1.3.9. Yeni Babil (MÖ 625/612 - MÖ 539)	71
1.4. Truva Savaşı (MÖ 1240 - MÖ 1230).....	72
1.5. Urartular (MÖ 858-MÖ 612)	74
1.5.1. Genel Özellikleri	74
1.5.2. Urartu Ordusu.....	75
1.5.3. Urartu Savaş ve Seferleri	76
1.5.4. Yıkılış.....	78
1.6. Frigler (MÖ IX. yy. - MÖ 676).....	79
1.6.1. Genel Özellikler	79
1.6.2. Yıkılış.....	82
1.7. Lidyalılar (MÖ VII. yy. - MÖ 546).....	82
1.7.1. Genel Özellikler	82
1.7.2. Lidya Tarihi ve Savaşları	83
1.7.3. Yıkılış.....	87
1.8. İskit ve Kimmer Akınları/Göçleri	87
1.8.1. Kimmerler.....	88
1.8.2. İskitler.....	90
1.9. İlk Çağ Göçleri	93
1.10. İonya	97
1.10.1. Genel Özellikler	97
1.10.2. Pers-İon Mücadelesi	98
1.11. Peloponez Savaşları (MÖ 431-404)	100
1.12. İskender Dönemi	102

1.12.1. Genel.....	102
1.12.2 Makedon Ordusu ve Anadolu'daki Savaşları	103
1.12.3. Granikos Savaşı	106
1.12.4. İssos Savaşı	107
1.13. Pers Dönemi.....	111
1.13.1. Genel.....	111
1.13.2. Pers Ordusu.....	112
1.14. Helenistik Dönem (MÖ 330-30)	115
1.15. Roma Dönemi (MÖ 133 -MS 476).....	118
1.15.1. Hannibal ile Mücadele ve Roma-Pontus (Mithradates) Savaşları.....	120
1.15.2. Mithridates Savaşları	123
1.15.3. Diğer	123
1.16. Partlar ve Roma-Part Savaşları.....	125
1.17. Sâsânîler ve Roma-Sâsânî Savaşları (MS 224 - 651)	131
1.18. Roma Dönemi Eş İmparatorların Savaşları	135
1.19. Hunlar.....	139
1.20. İlk Çağ'ın Sonları ve Doğu Roma'ya (Bizans) Geçiş	140
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA	145

HARP SANAT YAYINEVİNİN YAYIN ESASLARI

Harp Sanat Yayınevi, şanlı Silahlı Kuvvetlerimizde yıllarca görev yapmış olan emekli bir subay tarafından ülkemizdeki askeri tarih çalışmalarına katkı sağlamak için 2021 yılında kurulmuştur. Bilimin ışığını rehber edinen yayınevimiz, Atatürkçü bir çizgide, bağımsız yayıncılık faaliyetlerinde bulunmayı temel ilke edinmiştir. Yayınevimiz, yayımlayacağı nitelikli eserlerle ülkemizde askeri tarih alanında hissedilen eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır.

Bilindiği üzere toplumların tarihi incelendiğinde askerlikle ilgili hususların siyasi, sosyal ve kültürel alanlara doğrudan veya dolaylı etkilerinden söz edildiği görülmektedir. Bu etkilerin tespit ve değerlendirmesinin, günümüze ve hatta geleceğe bakan yönlerinin ortaya konulmasının fert ve devlet ölçөгündeki gelişime önemli katkılar sağlayacağı üzerinde durulmaktadır.

Sosyal bilimlerde askerî konulara ağırlık veren çalışmalar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında önem kazanmaya başlamıştır. Zamanla genel tarih araştırmaları içinde kendine özgü bir anlayışa dönüşerek askerî tarih adı altında toplanan bu alandaki çalışmalar, Batı'da 21. yüzyılda büyük bir hız kazanmışsa da Türkçe literatürde ne yazık ki henüz arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır.

Karakter ve kültür kodlarımızda var olan askerliğe ve ona dair çalışmalara ivme kazandırılarak bu alandaki eksikliğin nitelikli eserlerle giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi hâlde bu boşluğun akademik olmayan, ideolojik birtakım amaçlarla, bilgi ve belgeye dayanmayan yorumlarla ve popülist eserlerle doldurulması başka sorunları da beraberinde getirecek, ortak tarih bilincinin oluşumuna zarar verebilecektir.

Yayınevi olarak bu bilinçle, imkânlarımız nispetinde faydalı çalışmalar ortaya koymayı arzu ediyoruz. Bu alandaki akademisyen ve yazarlarla koordineli çalışmalar yürüterek akademik, tarafsız ve güvenilir kaynaklardan oluşan yerli ve yabancı nitelikli eserlerle okuru buluşturmak istiyoruz. Kuramsal kaynaklardan edebî eserlere kadar geniş bir yelpazede yapacağımız yayınlarla, askerliği meslek olarak benimseyenlerin yanında askerî tarihe ilgi duyan herkese hitap eden akademik ve edebî eserler ile başvuru koleksiyonu oluşturmaya çaba sarf edeceğiz.

Tarihin tozlu raflarında unutulmaya yüz tutmuş, sandıklarda kilitli kalan hatıraların, yazma eserlerin, baskısı tükenmiş kitapların; Yükseköğretim kurumlarında büyük emekler verilerek hazırlandıktan sonra atıl kalan değerli çalışmaların gün yüzüne çıkarılması için atacağımız adımlarla, bu türdeki yayınların ve disiplinler arası müşterek akademik çalışmaların artmasında teşvik edici bir rol üstlenmek istiyoruz.

Askerlik mesleğinin ilgi sahası içinde önemli bir yer tutan yönetim, liderlik, strateji ve organizasyon konularıyla yeni modellere ilham verecek çalışmaları okurla buluşturmayı da hedefliyoruz.

Askerî geleneklerin oluşturulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi amacıyla özellikle tarihe mal olmuş komutan ve stratejistlerin düşünce ve tecrübelerinin sonraki nesillere aktarılmasına hizmet edecek biyografi ve hatıratlarının yanında tenkit ve kritiklerini yayınlamayı amaçlıyoruz.

Harp tarihinin konuları dışında kalan ancak yazarı veya işlediği konu itibarıyla daha çok sosyal tarihin ve edebiyatın alanına giren eserlerin yayınlanmasının da önemli bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

Her safhasını akademik bir titizlikle takip edeceğimiz, editörlük çalışmalarına önem vereceğimiz yayınlarımızda Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'nda belirtilen esaslar çerçevesinde hareket edeceğiz.

Faydalı olabilmek niyet ve gayretiyle...

ÖN SÖZ

2017 yılında Çukurova ve Hititler ile ilgili bir çalışmada Hitit - Arzawa arasında, Aştarpa Nehri yakınında yapılan ve o zamana göre büyük sayılabilecek ama genel yerinin bile tam belli olmadığı Walma Savaşı'nın varlığı merakımı tetikledi ve bu çalışmanın başlamasına neden oldu. Yaklaşık 5.000 yıllık bir dönemde Anadolu'da meydana gelmiş önemli muharebe ve meydan savaşlarının her birinin detaylı harp tarihi etüt ve incelemeleri yerine; daha kısa ve temel konulara değinen, Anadolu'nun özet bir harp tarihi derlemesinin genel olarak başlangıçta hissettiğim eksikliği giderebileceğini düşündüm.

Bu kapsamda; ilk çağlardan günümüze kadar olan sürede, bugünkü sınırlarımız içinde meydana gelmiş büyük savaşların, meydan muharebelerinin ve önemli muharebeler ile çatışmaların (kent kuşatmaları hariç):

- Taraflarını (devletler), meydana geldiği yerleri (muharebe alanları), bağlantılı olay ve gelişmeleri de kısaca dâhil ederek harita üzerinde göstermenin,
- Bunu çoğunluğu harita olan görseller yanında resim, kroki ve şekillerle desteklemenin,

- Böylece söz konusu eylemleri “atlas¹/haritalı ve resimli tarih kitabı” şeklinde tek bir dokümanda toparlamanın,

- Ortaya çıkan çalışmayı *Anadolu Harp Tarihi: Savaş ve Muharebe Alanları* olarak isimlendirmenin belirlenmiş olan hedef ile uyumlu olduğunu düşündüm.

Bu çalışma için diğer bir motivasyon kaynağı da onlarca köklü devletin kurulduğu ve bir o kadar da rakip devletin olduğu, neredeyse her yerinde büyük savaş ve muharebelerin gerçekleştiği bu topraklarda, hem tarihe ve coğrafyaya saygının gereği hem de büyük komutanlar yetiştirmiş bir ordunun planlamacıları başta olmak üzere lider ve yöneticileri ile bu konularla ilgisini sürdüren kişiler için bir tür genel başvuru dokümanı oluşturmanın faydalı

¹ Atlas, ciltlenerek bir araya getirilmiş harita ya da şema derlemesi olarak tanımlanmaktadır. Tarih atlaslarında esas olan harita olup metin haritalara göre şekillenmekte; haritalı tarih kitaplarında ise esas olan metin olup haritalar tamamen kitabı renkli ve çeşitli bir hâle getirmek amacıyla bulunmaktadır. (Gümüşçü, 2012:276)

olacağına ilişkin düşüncemdi. Çalışmalar esnasında varlığını yeni öğrendiğim birçok savaş ve muharebeden bazılarının müttefik ülkelerin subaylarınınca da incelendiğini öğrenmek, bu düşüncemin doğrulanması olarak kabul edilebilir sanırım.

Çalışmanın konusu ve kapsamının tarih, coğrafya, arkeoloji gibi farklı bilimlerin ilgi alanında olması nedeniyle tespit edilen savaş/muharebe ile ilgili çok özet bir bilgi verilerek yerleri küçük ölçekli genel harita üzerinde işaretlenmiş; gereken yerlerde ve kesin yeri biliniyor ise daha büyük ölçekli bir haritada da işaretlenerek varsa günümüze ait fotoğraflar ve görseller ile (plan, kroki vb.) desteklenmiş; farklı yönlerden bakışa imkân vermek ve daha çekici hâle getirmek maksadıyla konu ile ilgili olay, nesne, kişi, zaman ve mekân vurgulamaları da şekillerle yapılmıştır.

Konu aynı zamanda geniş² bir tarihsel süreci kapsamaktadır. Kolaylıkla ulaşılabilen kaynaklardan tespit yapılması ve mevcut bilgilerin karşılaştırılarak bütünlük sağlayacak şekilde sentezlenmesi öncelikle hedeflenmiştir. Bu geniş zaman dilimi dolayısıyla bazı konuların atlanması ve güncel çalışmaların gözden kaçırılması riskini her an hissederek temel kaynak durumundaki eserlerden faydalanılmış olsa da daha kolay ulaşılabilen ikincil ve diğer kaynaklar da sıklıkla kullanılmıştır.

Bu bilgiler çerçevesinde; çalışmanın Giriş Bölümünde konuyla ilgili tanımlar ve bunların birbirleriyle ilişkileri vurgulandıktan sonra Anadolu'nun bazı özelliklerine kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın ilk cildinde İlk Çağ savaş ve muharebelerine yer verilmiş; ikinci cildinde Orta Çağ ve Yeni Çağ, üçüncü ve son cildinde ise Yakın Çağ savaş ve muharebelerine yer verilmesi planlanmış (tarih, yer, taraflar, kısa açıklama ve sonuç), her bölüm sonunda toplu bir haritada bunların yerleri indeks şeklinde belirtilmiştir. Yine üçüncü ciltte yer alacak Beşinci Bölümde ise farklı tarihî çağlarda yer alan savaşların bölge bazında birleştirilmesi öngörülmüştür. Bölümler için sayfaları etkin kullanmak açısından atıf ve alıntılar metin içinde (APA), kaynakça ise her bölüm sonunda yer almıştır.

Önce tamamiyet, sonra mükemmeliyet düşüncesi ile ortaya konan bu çalışmada eserlerinden faydalandığım ve kaynakçada belirttiğim bilim insanlarına ve yazarlara şükranlarımı sunarken istemeden dâhil edilmeyen atlanmış

² Türk Askerî Tarihi Bibliyografyası (2023) dokümanında 15.756 çalışma ve eser bulunduğu belirtilmektedir.

konular ve bilgiler için ilgililerin hoř görülerine sığınyorum. Ayrıca, tecrübesi ve yaptığı değerlendirmelerle bütünlük ve anlaşılrlığa katkı sağlayan değerli kardeşim ve meslektaşım Erdiñ Çevik'e, coğrafya ve strateji konusunda çalışan, içerik ve kapsam yönünden katkılarından dolayı meslektaşım Dr. Mehmet Çanlı'ya, kaynak çeşitliliği ve akademik yönüne ilişkin tavsiyeleri ve ilk değerlendirmesi nedeniyle Dr. Hakan Arslantürk'e, redaksiyon için değerli katkılarından dolayı Vildan Şakrak'a, basitlik ve anlaşılrlığın kontrolündeki katkıları için meslektaşım Can Yozgat'a teşekkür ederim.

Kitabın editörü olarak değerli Dr. Aytaç Kepir'e metin ve şekillerin uyum ve düzgünlüğünü sağlamak için bıkmaksızın gösterdiği hassasiyeti ayrıca belirtirerek teşekkür ederim.

Son olarak kitabın basımını gerçekleştiren Harp Sanat Yayınevinin yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Cumhur Erentürk
İstanbul, 01.10.2025

KISALTMALAR LİSTESİ

AKK: Ayaklanmalara Karşı Koyma

Akt.: Aktaran

Anl.: Anlaşma

COIN: Counter Insurgency

DYÇ: Düşük Yoğunluklu Çatışma

Dz.: Deniz

FR: Fransa

GE: Almanya

Gn.: Genel

Hrk.: Harekât

H.: Harita

İmp.: İmparatorluk

K.: Komutan/Komutanlık

Muh.: Muharebe

Par.: Paragraf

SP: İspanya

S.: Sayı

s.: Sayfa

Ş.: Şekil

Yay.: Yayınları/Yayınevi

SIK KULLANILAN YER-BÖLGE İSİMLERİ

Adrianople: Edirne
Abydos :Nara Burnu (Sestos-Abydos³)
Alaşıya: Kıbrıs
Carrhea: Harran/Urfa
Edessa:Urfa
Gordion: Yassıhöyük
Halys Nehri: Kızılırmak
Hattusa: Boğazkale
Hellespont: Çanakkale
İşuva: Elâzığ
Kilikya-Que: Çukurova
Kzikos: Erdek
Nisibis: Nusaybin
Megiddo: Meciidiye
Puratti Nehri: Fırat
Satala: Gümüşhane/Kelkit/Sadak Köyü
Sardes: Sart Antik Kenti
Şapinuwa: Ortaköy
Tuşpa:Van
Zuliyâ Irmağı: Çekerek

³ Çanakkale Boğazı'nı geçiş yeri.

GİRİŞ

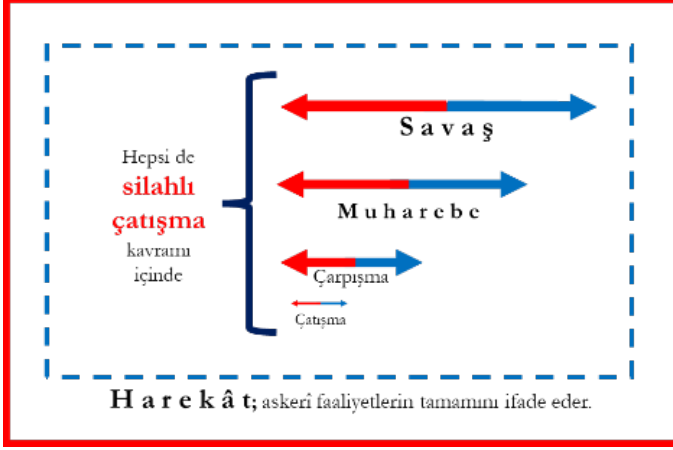
Savaş, harp, muharebe, çatışma hepsi de aynı eylemin farklı türleri olarak belirli bir mekânda/coğrafyada (muharebe/harp alanı) gerçekleşen; bittikten sonra tarihin ilgi alanına giren, taraf toplumlardaki etkileri sonradan da devam eden; yazılı (belge), sözlü (destan, ağıt) veya sanat ile (resim, heykel) aktarılan; tarihteki yeri ile çeşitli bilim dallarının konusu olan, önemine göre hatırlanan ve buna göre de geleceğe dönük projeksiyonlarda dikkate alınan bir olgudur.

I. Savaş ve İlişkili Kavramlar

Mevzuatımızda “Devletin bekasını temin etmek, millî menfaatleri sağlamak ve millî hedefleri elde etmek amacıyla başta askerî güç olmak üzere devletin maddî ve manevî tüm güç ve kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadele” (Seferberlik ve Savaş Hâli Kanunu, 2941 Sayılı Kanun, Md.5) şeklinde tanımlanmıştır. Şekil 1’de gösterildiği gibi daha yaygın kullanılan savaşla ilgili kavramlar şöyle özetlenebilir:

Sefer (campaign); genellikle ülke dışı savaşlardaki seferberliği ve savaş hâlini, harekât (warfare, operation) askerî faaliyetlerinin tamamını ifade ederken; muharebe (battle), savaşta, taktik/operatif bir maksadın gerçekleştirilmesi için iki tarafın kuvvetleri arasındaki silahlı mücadele; savaş içindeki bir safha veya safhalardır. Savaş (war) ise muharebeye göre daha genel bir kavram olup savaşta (silahlı) çatışma gerçekleşmeksizin askerî faaliyetlerin (harekât) sürdüğü ve/veya millî gücün diğer unsurlarının da kullanılması söz konusu iken muharebede kesinlikle askerî gücün silahlı mücadelesi vardır. Savaş, devletler tarafından; muharebe ve askerî harekât ise silahlı kuvvetler tarafından icra edilir. Savaş büyük ölçekli, uzun süreli iken muharebe, genellikle belirli bir coğrafi alanda, belirli bir zaman diliminde gerçekleşir. Atatürk de savaşı, “sürekli mücadele hâlinde bulunan gözle görülmez kuvvetlerin göze görünür şekil ve görünüş alması” şeklinde tanımlar; bu tanımlamayı vurgular. (1925, Atatürk’ün S.D. II, s. 206) Ayrıca savaşı, “düşmanı bizim arzumuzu kabule

zorlamak için yapılan şiddetli bir hareket” olarak tarif edip hedefinin “düşmanı savunmadan aciz bırakmak” olduğunu; “bunun da düşmanın bütün maddi ve manevi kuvvetlerini kırarak, ezerek onu yere sermekle mümkün olduğunu.” açıklar. (İnan, 2010’dan Akt. Atılğan, 2022:159)

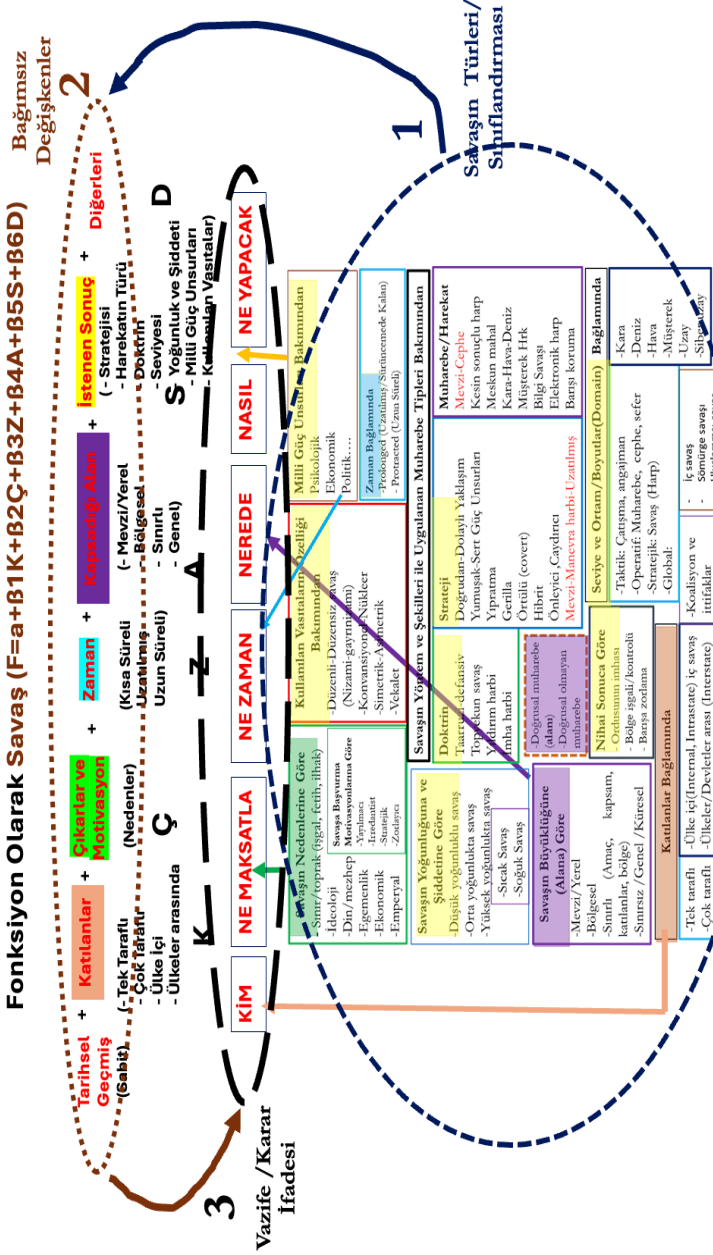

Şekil 1a: Savaş ve İlişkili Kavramlar

Taraflar arasındaki silahlı mücadele olarak çarpışma (combat) sözcüğü, uygulamada çatışmadan daha büyük seviyedeki birliklerin yakın muharebesi anlamında kullanılır. Çatışma (conflict), tarafların silahlı kuvvetleri arasındaki kısa süreli muharebelere dir. Genellikle gerginlik/kriz döneminde sınır bölgelerinde meydana gelen ateş teatisini nitelemek için kullanıldığı gibi küçük birlik seviyesindeki çarpışmalar için de kullanılır. (Varlık, 2013a:126)

Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'ndan bu yana, savaşlar yetkili makamın (hükümdar, meclis vb.) direktifine, ordunun ve komutanların tecrübelerine, önceki savaşlardan alınan derslere göre, teknolojik gelişmeler ve yenilikler doktrinlere entegre edilmiş, örf ve âdet hukukundan uluslararası insancıl hukuka kadar uzanan geniş bir yelpazedeki kurallar da dikkate alarak uygulanmış; bu süreçte de savaşın değişik türleri ve bunlarla ilişkili terim ve kavramlar da gelişmiştir. Örneğin, küçük harp, gerilla harbi, düşük yoğunluklu çatışma, savaş dışı harekât, isyana karşı harekât, benzer türdeki terimler olup sınıflandırma ve kavramsal gelişime ilişkin bir özet Şekil 1b'dedir. Uzun süren bir savaşta farklı özelliklerde birden fazla savaş çeşidi görülebileceği gibi birden fazla harekât çeşidi (taarruz, savunma, geri hareketler gibi) de uygulanabilir.

Savaş Türlerine İlişkin Sınıflandırma

Şekil 1c: Savaş Çeşitlerinin Gelişimi ve Sınıflandırmanın Genel Özeti